

ВСТУП

Характер самобутньої київської християнської традиції та особливості її богослов'я формувались протягом багатьох століть і продовжуються розвиватись у лоні різних Церков — частин колись єдиної Київської Митрополії — до яких належить також Українська Греко-Католицька Церква, або ж, іншими словами, Київська Церква, яка перебуває у сопричасті з Римською Церквою. Берестейська Унія 1596 року була канонічно-офіційним підсумком розвитку київського богослов'я, який зробила єрархія Київської Митрополії і суть якого полягала не тільки у визнанні першості єпископа Риму, але також у богословленні, вільному від будь-яких державних впливів (чого аж ніяк не можна сказати про пізніє середньовічне грецьке та московське богослов'я). Підсумок київського богослов'я попередніх століть, який розпочали підводити єрархи, що стояли при витоках Берестейської Унії, остаточно завершив священномученик Йосафат Кунцевич — один з найяскравіших пізніх представників святоотцівської спадщини Київської Митрополії. Якраз богослов'ю цього непересічного святителя Київської Церкви присвячена ця праця.

Метою даного наукового дослідження буде аналіз богословської спадщини священномученика Йосафата Кунцевича. Очікуваним результатом нашої праці буде формулювання основних тез богослов'я свящмуч. Йосафата Кунцевича, а також визначення його вкладу у київське богослов'я.

Основною новизною даного дослідження буде цілісний погляд на богослов'я священномученика Йосафата Кунцевича при використанні наукового методу патристики.

Дану працю ми поділили на два розділи. У першому розділі — «Духовність священномученика Йосафата Кунцевича» — спробуємо проаналізувати характер двох «вінків» святості: преподобності та мучеництва, які, згідно думки багатьох богословів, є між собою тісно пов'язаними. Монаше життя свящмуч. Йосафата часто зображають популяристично, ставлячи на перший план деякі його героїчні подвиги. Ми ж спробуємо подивитись на його аскетичний шлях крізь призму давніх монаших традицій єгипетського, палестинського, студитського та київського чернецтв та проаналізувати щаблі досконалості, яких сягнув свящмуч. Йосафат Кунцевич. Торкнемось також питання ролі, яку відігравали в його монашому подвигу дві основні засади християнської аскези: Церква та догматична свідомість.

Здобутий у подвигах досвід Священномученик використав під час Виленської реформи (1604–1617 рр.) київського монашества. Очевидно, саме на цей період припадає написання двох творів, в яких свящмуч. Йосафат описав красу дівництва та монашого подвигу. Отож аналізом богословських поглядів свящмуч. Йосафата на київське монашество ми завершимо розгляд особи свящмуч. Йосафата як преподобного.

Далі присвяtimo свою увагу темі мучеництва Полоцького Архієпископа. Оскільки стосовно цього питання палали гарячі дискусії у 19-20 ст. між французькими, німецькими, українськими істориками і богословами, з одного боку, та російськими істориками — з іншого боку, то, в першу чергу, ми проаналізуємо, як сам свящмуч.

Йосафат ставився до мучеництва, чи можна вважати його християнським мучеником, чи він впав жертвою своїх фанатичних поглядів, як це твердять деякі російські історики. Розглянемо також саму кончину Мученика, а також долю його нетлінних мощей, адже саме по цих двох моментах Святі Отці визначали характер християнського мучеництва.

У другому розділі, який матиме назву „Пастирювання священномученика Йосафата Кунцевича”, ми зосередимо свою увагу на богослов'ї святительського періоду життя свящмуч. Йосафата. Зокрема, на початку торкнемось характеру богословських пошуків і того, що складало їх сутність – його пошуків католицькості у латинському та київському богослов'ях. Також проаналізуємо хто і як саме вплинув на формування богословської думки свящмуч. Йосафата.

Далі звернемо свою увагу на деякі пункти із «Катехизму» свящмуч. Йосафата: розуміння першості Римського єпископа та додатку до Символу Віри «і Сина». Спробуємо оцінити його богословський вклад та новизну у розумінні цих догматичних положень, які протягом століть були і є «каменями спотикання» між християнським Сходом та Заходом. Наприкінці другого розділу ми розглянемо літургійне богослов'я свящмуч. Йосафата. Зокрема, поміркуємо яку роль та значення Священномученик відводив Святим Тайнам у житті християнина. Також ми проаналізуємо його богословське тлумачення окремих частин Божественної Літургії.

Джерелами для даної праці служитимуть окремі документи беатифікаційного процесу: свідчення свідків (опитування проводились беатифікаційною комісією у 1628 та 1637 рр. у Витебську та Полоцьку), перший життєпис Священномученика (написаний у січні-лютому 1624 р.), автором якого вважають митрополита Велямина Рутського, а також «Катехизмъ» та «Оуставъ для пррзвѣтгровъ» – твори свящмуч. Йосафата, які були додані до документів беатифікаційного процесу. Дані документи ми обрали за джерела нашої праці з огляду на досвід попередніх дослідників творчості свящмуч. Йосафата, які найчастіше використовували їх у своїх працях. З іншого боку, ця добірка документів є квінтесенцією праці беатифікаційної комісії (1628–1637 рр.): вони лягли в основу проголошення свящмуч. Йосафата блаженным.

Документи беатифікаційного процесу разом із документами канонізаційного процесу (частина рукописного матеріалу на поч. 20 ст. зберігалась у Львівському Національному Музеї) зібрав, опрацював та видав у трьох томах о. Афанасій Великий (ЧСВВ) у 1952, 1955 та 1967 рр. Ми користуватимемось лише першими двома томами з огляду на те, що вони містять документи, які ми обрали за джерела для цієї праці.

Окремим джерелом виступатиме «Наука», яка служить за передмову до Виленського Службника 1617 року, автором якої є Полоцький Архієпископ. При розгляді поглядів свящмуч. Йосафата стосовно першості Римського єпископа та «Filioque» ми використовуватимемо посилання на твір «Оборона єдинства црковнаго», автором якого офіційно є Лев Крєвза. Тим не менше, більшість дослідників однозгідна у тому, що свящмуч. Йосафат є співавтором цього твору та основним його натхненником. Зокрема, йому приписують ті частини, в яких використано багато староруських джерел. На ці частини ми посилатимемось як на думки свящмуч. Йосафата.

Ще одним додатковим джерелом, яким ми частково користуватимемось, буде праця російського історика Платона Жуковича «О неизданныхъ сочиненияхъ Юсафата Кунцевича», в котрій він вибірково описує та цитує невидані твори священномученика Йосафата, рукописні оригінали яких зібрав російський єпископ Павло Доброхотов.

Для того, що бути об'єктивними у висвітленні поставлених перед собою завдань, ми спиратимемо свої думки на дослідження таких українських істориків та богословів як Патріарх Йосип Сліпий, єпископ Йосип Боцян, єпископ Лаврентій Гуцуляк, о. Афанасій Великий (ЧСВВ), о. Климентій Шептицький, о. Михайло Соловій (ЧСВВ), Софія Сенік (ЧСВВ), о. Іван Гаваньо, о. Мирон Бендик, о. Петро Галадза, о. Ісидор Патрило, о. Юрій

Герич та о. Михайло Димид. До того ж, ми візьмемо до уваги напрацювання таких російських істориків як Платон Жукович, Микола Коялович та Константин Говорський. У праці ми використовуватимемо архаїчний термін «нез'єдинені» стосовно єрархії та вірних Київської Митрополії, які не увійшли у сопричастя із Римською Церквою у 1596 р. Саме така назва фігурує у документах беатифікаційного процесу. Ту частину єрархії та вірних, яка увійшла у сопричастя із Римською Церквою ми називатимемо «з'єдиненими». Якщо ж мова йтиме про Церкву загалом, ми вживатимемо термін «Київська Церква, яка перебуває у сопричасті із Римом». Дану назву ми обрали з огляду на те, що термін «Українська Греко-Католицька Церква», який зараз є офіційною назвою Церкви, котра у 1596 р. під час Берестейської Унії увійшла в сопричастя із Римською Церквою, почав вживатись лише у 18 ст. Оскільки у даній праці розглядатиметься період 17 ст., ми вирішили скористатись більш універсальним терміном — «Київська Церква, яка перебуває у сопричасті із Римом» — який часто використовується у сучасних богословських та історичних дослідженнях.

ВИСНОВКИ

Завершуючи дане дослідження, підсумуємо коротко те, що було сказано у даній праці. Отож на початку праці ми поставили перед собою завдання проаналізувати основні напрямні богослов'я священномученика Йосафата Кунцевича. Для успішного розкриття основних богословських ідей цього святителя Київської Церкви ми поділили працю на два смислових блоки: перший про духовність, в якому ми торкнулись богословських поглядів священномученика Йосафата на монашество та мучеництво, а другий стосується пастирювання священномученика Йосафата, в якому ми торкнулись його розуміння догматичних положень про першість Петра та «Filioque». У такій послідовності ми й підіб'ємо підсумки даної праці.

Аналізуючи розповіді свідків беатифікаційного процесу, ми дійшли висновку, що священномученик Йосафат Кунцевич у своєму аскетичному подвизі найбільшого значення відводив двом речам: приналежності до істинної Церкви та істинному розумінню догматів віри. Тому, поставши перед вибором церковної спільноти: тієї, що була у сопричасті із Римською Церквою, чи тієї, яка від цього сопричастя відмовилась, — священномученик Йосафат вдався до молитви, в якій, як сам розповідав, отримав від Господа відповідь. Присутність такої риси, як свідчить авва Варсонуфій, є ознакою істинного богослова.

Досвід своїх аскетичних подвигів священномученик Йосафат використав під час проведення Виленської реформи київського монашества 1604-1617 рр. Стосовно цієї реформи він розходився у поглядах з іншим її натхненником Йосифом Рутським. Зокрема священномученик Йосафат вважав, що її потрібно провести силами монашества самої Київської Церкви, а натомість Рутський бажав залучити до цієї справи кармелітів босих або єзуїтів.

Аскетичний досвід був своєрідним приготуванням для священномученика Йосафата до мученицької кончини, яка була наслідком його еклезіального вибору. Проаналізувавши обставини кончини Христового Священномученика та порівнявши їх із ідеалом мучеництва, який зображений у святоотцівських творах, ми висловили свою незгоду із думкою російських істориків, які вважали священномученика Йосафата запеклим фанатом, а його смерть безглуздою та безчесною загибеллю. Кончину свою він, як

істинний мученик, прийняв з молитвою на устах і нею ж оберіг своїх духовних дітей від неминучої смерті.

Основним лейтмотивом богословлення священномученика Йосафата був догмат про першість ап. Петра. Священномученик Йосафат був першим із післяберестейських богословів, який про першість ап. Петра богословствував на основі староруських богословських та історичних пам'яток писемності. Важливо зауважити, що він уникав сотеріологічного ексклюзивізму, яким тоді було пронизане латинське богослов'я. Римському єпископу Священномученик відводив роль блюстителя віри та третейського судді у спорах між Церквами. На його думку, Київська Церква відновить сопричастя із Константинопольською Церквою, коли та відновить сопричастя із Римом.

Другим полемічним питанням був додаток до Символу Віри – «Filioque». Йому священномученик Йосафат присвятив не менше уваги, ніж догмату про першість ап. Петра. На його думку, суть даного питання полягала у тому, що греки були злі на латинян за те, що ті самовільно без Вселенського Собору додали до Символу Віри цю вставку. Однак зовсім не йшлося про те, що додаток «і Сина» є ересю. Хід своїх думок Священномученик підтверджує листом Петра Антіохійського до Михайла Керуларія. Захист цього додатку, який складає особливість Символу Віри Західної Церкви, священномученик Йосафат робив з апологетичною метою: щоб спростувати твердження нез'єдинених стосовно того, що Західна Церква перебуває у ересі. Священномученик Йосафат не припускав введення цього додатку у Символ Віри Київської Церкви. У цьому переконує нас його Служебник 1617 р., в якому «Filioque» відсутнє.

У літургійному богослов'ї священномученик Йосафат теж відштовхувався від догмату про першість ап. Петра. Зокрема він вважав, що владу звершувати Тайнства мають ті священники, які перебувають у безпосередньому сопричасті з єпископом Риму, або посередньому – через інших сопричасних з єпископом Риму єпископів. Свою думку Священномученик обґрунтував молитвою розрішення на Тайні Сповіді, яка знаходиться у Балабановому Требнику. Роллю Святих Тайн у житті християнина є відпущення гріхів та дарування Божої благодаті.

Велику увагу священномученик Йосафат приділяв Божественній Літургії. У ній людина, з одного боку, через молитви занурюється у таїнственну дійсність Божого промислу щодо спасіння людського роду, а з іншого боку, через прийняття Тіла і Крові Христових вона стає учасником цього спасіння. Пресвята Євхаристія, за словами священномученика Йосафата, є духовною поживою християнина, яка скріплює його у духовній боротьбі та єднає з Богом. Стосовно обрядових питань священномученика Йосафата сміливо можна назвати консерватором, хоча цей консерватизм не був безкритичним, але базувався на його ґрунтовних знаннях історії літургії Київської Церкви. У богословському плані священномученик Йосафат намагався згладити гострі полемічні кути, які стосувались літургійних питань. Зокрема таку спробу він зробив при поясненні слів установлення та епikleзи. На його думку, в епikleзі служитель молиться про те, щоб Дух Святий Святи Дари вчинив для людей Христовим Тілом, тобто щоб вони не були їм на погибель. На нашу думку, дана тематика має широке поле для подальших досліджень. Дана праця є, фактично, першою спробою цілісного погляду на богослов'я священномученика Йосафата Кунцевича на основі різних досліджень, які у більшій чи меншій мірі присвячені особі цього непересічного святителя та богослова сопричасної з Римом Київської Церкви. Тому, на нашу думку, на майбутнє вартувало б ґрунтовніше дослідити літургійне богослов'я священномученика Йосафата, зокрема його Служебник та Требник, які

містять вступні повчання стосовно Божественної Літургії та Святих Тайн. Було б добре дослідити та нарешті видати його твори, рукописні оригінали яких зібрав російський єпископ Павло Доброхотов та які частково описав Платон Жукович. Вони б пролили багато світла на вчення священномученика Йосафата стосовно «Filioque», адже Жукович мимохідь згадує про те, що священномученик Йосафат багато місця відводить цьому питанню та аналізує його на основі руських писемних пам'яток.

На нашу думку, актуальність цього дослідження для сьогодення полягає у тому, що воно зображує яким було богослов'я Київської Церкви у перші десятиліття після Берестейської Унії. Зокрема ми бачимо, яким був погляд одного з її святих на розв'язання полемічних богословських питань: догмату про першість ап. Петра та «Filioque». На нашу думку, сучасна Київська Церква, яка перебуває у сопричасті з Римом (УГКЦ) повинна сформулювати свою позицію стосовно цих «каменів спотикання» (своєрідний «орос»), беручи до уваги берестейське богослов'я.

Основними труднощами, з якими ми зустрілись при написанні цього матеріалу, це брак деяких джерельних матеріалів, зокрема Требника 1618 р., в якому міститься «Наука про Святі Тайни», та оригінального тексту «Катехизму» та «Оустава для пргзвигровъ», які були видані у Львові на початку 20 століття Діонісієм Дорожинським. З цієї причини ми були змушені користуватись латинським відповідником, а отже не мали можливості у деяких випадках проаналізувати богословську термінологію, яку використовував священномученик Йосафат Кунцевич.

Успіхом у даній праці ми завдячуємо кандидату класичної філології Улянї Головач, яка допомогла нам у перекладі латинських документів беатифікаційного процесу, а також ліценційованому магістру з богослов'я прот. Івану Гаваню, під науковим керівництвом якого здійснювався цей переклад та написання усієї праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Святе Письмо Джерела

Святе Письмо, Рим 1990 / пер. О. Хоменко.

Documenta Beatificationis an. 1628 // S. Josaphat — Hieromartyr. Documenta Romana Beatificationis et Canonizationis / collegit, adnotationibus illustravit nec non introductione auxit P. Athanasius G. Welykyj, OSBM. Vol. I, Romae 1952, c. 79-294.

«Relatio» Metrop. Josephi Rutskyj, 1623/24 // S. Josaphat — Hieromartyr. Documenta Romana Beatificationis et Canonizationis / collegit, adnotationibus illustravit nec non introductione auxit P. Athanasius G. Welykyj, OSBM. Vol. I, Romae 1952, c. 8-17.

Testium depositiones // S. Josaphat — Hieromartyr. Documenta Romana Beatificationis et Canonizationis / collegit, adnotationibus illustravit nec non introductione auxit P. Athanasius G. Welykyj, OSBM. Vol. II, Romae 1955, c. 37-166.

Катехизм Свящмуч. Йосафата // Ковчег, ч. 3, 10, Стемфорд 1951.

Лист свящмуч. Йосафата до Лева Сапіги 22 квітня 1622 р. // Н. Коялович. Литовская церковная Унія, т. 2, Санкт-Петербург 1861.

Служебникъ, Вильно 1617.

2. Допоміжна література

Krajcar J. Saint Josaphat and the jesuits of Lithuania // *Analecta OSBM*, vol. IV, fasc. 1-4,

Romae 1967, с. 75-84.

Losten B. Roman Primacy and the Church of Kiev // Logos, vol. 34, nos. 1-2, Ottawa 1993, с. 70-106.

Spidlik T. Giosafat — uno «sviatitel» ideale // Analecta OSBM, vol. IV, fasc. 1-4, Romae 1967, с. 60-65.

Staniloae D. Orthodox Spirituality, St. Tikhon's Seminary Press 2002.

Staniloae D. The experience of God, Holy Cross Orthodox Press 2000.

Strumin'ski B. Lev Krevza's «A Defense of Church Unity» and Zaharija Kopysten'sky's «Palinodia», Harvard Library of Early Ukraine Literature. — Cambridge, MA: Ukraine Research Institute of Harvard University 1995.

Susza J. Cursus vitae et certamen martyrii B. Josaphat Kuncevicii, Parisiis 1865.

Tataryn M. Papal primacy, local Primacy and Episcopal Collegiality // Logos, vol. 34, nos. 1-2, Ottawa 1993, с. 117-141.

Wojnar M. The first Basilian general chapter and St. Josaphat // Analecta OSBM, vol. I, fasc. 1-4, Romae 1924, с. 85-101.

Zizioulas. One Single Source // www.praiseofglory.com/zizioulis.htm (1 трав. 2005).

Бендик М. Богослов'я Церков у ХХІ столітті // Богословія, т. 65, Львів 2001, с. 215-223.

Болотов В. Собрание церковно-исторических трудов, т. 4, Москва 2002.

Боцян О. Перед ювілеєм св. Священномученика Йосафата // Нива, ч. 11-12, Львів 1922; ч. 1, 4, 8-9, 10, Львів 1923.

Вальвурд Дж., Цук Р. Толкование ветхозаветных книг, Wheaton 1992.

Викентий Лиринский (+ ок. 450 г.). Рассуждение о вере (434 г.) // Чельцов И.В. Собрание символов и вероизложений Православной Церкви от времен апостольских до наших дней // Христіанское Чтеніє, № 5, Санкт-Петербург 1869, с. 152-160.

Волконскій А. Католичество и Священное Преданіе Востока, Парижъ 1933.

Вослідованія праздником пресвятої тайни Евхаристії, состраданія пресв. Богородици и блаж. священномуч. Йосафата от св. Собора Замойскаго преподанням, Унів, 1745.

Гаваньо І. Слово редактора // Богословія, т. 65, Львів 2001, с. 9-16.

Говорский К. Йосафатъ Кунцевичъ, Полоцкій — уніятскій архієпископъ, Вильна 1865.

Грушевський М. Історія України-Руси, т. 6, Київ 1995.

Грушевський М. Історія української літератури, т. 6, Київ 1995.

Гуцуляк Л. Божественна Літургія Йоана Золотоустого в Київській митрополії після унії з Римом (період 1596-1839 рр.) / пер. з англійської мови А. Маслюх, Львів 2004.

Галадза П. Літургійне питання і розвиток богослужень напередодні Берестейської унії аж до кінця ХVІІ століття // Берестейська унія та внутрішнє життя Церкви в ХVІІ столітті, Львів 1997, с. 1-28.

Галадза П. Що таке східне католицьке богослов'я? Деякі церковні та програмні виміри // Богословія, т. 65, Львів 2001, с. 198-206.

Герич Ю. Бібліографічний огляд писань свящмуч. Йосафата // Analecta OSBM, vol. IV, fasc. 1-4, Romae 1967, с.124-150.

Дарби Дж. Коментарий на Святое Писание // www.agape-biblia.org/Comment01.htm (1 бер. 2005).

Димид М. Мучеництво: традиція і канони // Богословія, т.63, Львів 1994, с. 26-59.

Димид М. Чи перспективна екуменічна позиція Української Греко-Католицької Церкви // Богословія, т.65, Львів 2001, с. 94-109.

Жуковичъ П. О неизданныхъ сочиненияхъ Йосафата Кунцевича // Извѣстія Отделения

- Русского Языка и Словесности Императорской Академии Наук, т. 6, кн. 3, Санкт-Петербург 1909, с. 199-231.
- Жуковичъ П. Убійство Іосафата Кунцевича // Христіанское Чтеніе, Санкт-Петербург 1907.
- Зарин С. Аскетизм по православно-христіанському учению, Москва 1996.
- Іоанн Златоуст. Бесѣда о мученикахъ, а также о сокрушеніи и милостынѣ // Полное собрание творений Св. Іоанна Златоуста, т. 2, кн. 2, Москва 1994, с. 691-698.
- Іоанн Златоуст. О дѣвствѣ // Полное собрание творений Св. Іоанна Златоуста, т. 1, кн. 1, Москва 1994.
- Іоанн Златоуст. Похвала всѣмъ святымъ, во всемъ мірѣ пострадавшимъ // Полное собрание творений Св. Іоанна Златоуста, т. 2, кн. 2, Москва 1994, с. 753-759.
- Іоанн Златоуст. Похвала египетскимъ мученикамъ // Полное собрание творений Св. Іоанна Златоуста, т. 2, кн. 2, Москва 1994, с. 741-745.
- Іоанн Златоуст. Похвальная бесѣда о св. мученицахъ Верникѣ, Просдокѣ и Домнинѣ // Полное собрание творений Св. Іоанна Златоуста, т. 2, кн. 2, Москва 1994, 674-687.
- Іоанн Дамаскин. Точное изложение православной веры // www.orthlib.mrezha.ru/John_of_Damascusvera.html (16 квіт. 2005).
- Кинах Г. Велямина Рутського правила для монахів Ч. Св. Василя В. // *Analecta OSBM*, vol. I, fasc. 1-4, Romae 1924, с. 56-72.
- Кіпріані С. Постать Петра в Новому Завіті // *Сопричастя*, № 1, Львів 1998, с. 23-39.
- Керн К. Евхиристія // www.lib.eparhia-saratov.ru/books/10k/kiprian/evharistia/contents.html (1 трав. 2005).
- Клеман О. Истоки, Париж 1993.
- Кояловичъ М. Исторія Базилянського Ордена // Христіанские чтения, Санкт-Петербург 1864.
- Кояловичъ Н. Литовская церковная Унія, т. 2, Санкт-Петербург 1861.
- Кояловичъ М. Отвѣтъ газетѣ LE MONDE, усиливающейся доказать, что наше русское мнѣніе объ Іосафате Кунцевичѣ не справедливо, Санкт-Петербург 1865.
- Кулишъ П. Исторія возсоединенія Руси, том 3, Москва 1877.
- Мейендорф И. Брак в Православии // www.krotov.info/library/m/meyendrf/brak.html (1 бер. 2005).
- Марусин М. Пастирсько-літургійна діяльність свящмуч. Йосафата // *Богословія*, т. 31, Рим 1967, с. 5-99.
- Милеант А. Пророческие книги // www.fatheralexander.org/booklets/russian/biblia5.htm (1 бер. 2005).
- Митрополит Мисаїл Пструх. Поселство до папежа римського Сикста IV. Отъ духовенства и отъ княжатъ, и пановъ русскихъ, зъ Вилни року (Ж 1476) мѣсяца марта 14 дня черезъ пословъ въ томъ же листе ниже менованныхъ. Лѣта Божего нароженя (Ж 1605). В середу мѣсяца юня (Ж 15) дня // *Monumenta Ucrainae Historica*, т. IX-X, Рим 1971, с. 5-30.
- Назарко І. Сповідники Священномученика Йосафата // *Analecta OSBM*, vol. IV, fasc. 1-4, Romae 1967, с. 66-74.
- Николай Кавасила. Изъяснение Божественной Литургии // www.pagez.rulsn/244.php (16 квіт. 2005).
- Основні Документи Берестейської Унії, Львів, Свічадо 1996.
- Патрило І. Йосафат Кунцевич — помічник та архієпископ Полоцький // *Analecta OSBM*,

vol. I, fasc. 1-4, Romae 1924, с. 17-59.

Підручний П. Початки василіанського чину і Берестейська унія // Берестейська унія та внутрішнє життя Церкви в XVII столітті, Львів 1997, с. 79-100.

Потій І. Унія грековъ съ костеломъ римскимъ 1595 г. // Памятники полемической литературы в Западной Руси, кн. 2, т. 7, Санкт-Петербург 1882.

Правила Вселенских Соборов // www.pagez.rul/sn009.php (16 квіт. 2005).

Пришляк М. Психологічний стан мученика // Богословія, т.63, Львів 1994, с. 142-151.

Сапунов Б. Некоторые соображения о древнерусской книжности XI-XIII веков // Труды отдела древнерусской литературы, т. 11, Москва-Ленинград 1955.

Сахаров С. Подвиг богопознания, Москва 2001.

Сахаров С. Преп. Силуан Афонский, Ессекс 1990.

Сеник С. Берестейська унія і світське духовенство: наслідки унії у перших десятиліттях // Берестейська унія та внутрішнє життя Церкви в XVII столітті, Львів 1997, с. 55-66.

Сеник С. Духовний профіль Свящмуч. Йосафата Кунцевича, Свічадо 1994.

Сеник С. Українська Церква в столітті // Ковчег, ч. 1, Львів 1993, с. 36.

Сліпий Й. Богословське формування і письменницька творчість свящмуч. Йосафата Кунцевича // Твори кир Йосифа Верховного Архiepіскопа і кардинала, т. 2, Рим 1962, с. 177-196.

Соловій М. Великий А. Священномученик Йосафат Кунцевич, Торонто 1967.

Солодих А. Причинки до історії життя і почитання свящмуч. Йосафата в Вільні // Нива, ч. 2, Львів 1923, с. 49-53.

Фіголь В. Священномученик Йосафат у світлі зізнань засприсяжених свідків // Нива, ч. 11, Львів 1939, с. 404-409.

Флоровский Г. Восточные Отцы Церкви //

www.lib.eparhia-saratov.ru/books/10k/kiprian/evharistia/contents.html (1 трав. 2005).

Хоружий С. Православная аскеза — ключ к новому видению человека //

www.lib.eparhia-saratov.ru/books/21h/horuzhy/ascetic/contents.html (1 бер. 2005).

Шегда М. Життєпис Рутського // Богословія, т. 54, Рим 1990, с. 45-93.

Шептицький К. Про значіння свящмуч. Йосафата в нашій церковній історії, теперішності і будучині // Нива, ч. 9, Львів 1924, с. 294-300, 327-330.

Шленов Д. Гефсиманское моление в свете христологии преподобного Максима Исповедника // www.geocities.com/fryevhen/Maxim.zip (1 бер. 2005).

Шмеман А. Евхаристия — Таинство Царства, Paris 1983.

Шпідлік Т. Антиномія смерті і життя в мучеництві // Богословія, т.63, Львів 1994, с. 14-25.

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Духовність священномученика Йосафата Кунцевича	8
1.1. Аскетичне Життя священномученика Йосафата	8
1.1.1. Церква і догмат — основа аскези	
священномученика Йосафата	8
1.1.2. Покаяння в аскетичному житті	

священномученика Йосафата	10
1.1.3. Аскетичне життя, як засіб духовного зросту	
священномученика Йосафата	15
1.2. Монашество у сприйнятті священномученика Йосафата	19
1.2.1. Монаший ідеал на основі двох невиданих творів	
священномученика Йосафата	19
1.2.2. Вклад священномученика Йосафата у Виленську реформу	
монашества 1604–1617 рр	24
1.3. Мучеництво святителя Йосафата	29
1.3.1. Розуміння мучеництва святителем Йосафатом	29
1.3.2. Мученицька кончина святителя Йосафата	32
1.3.3. Моці священномученика Йосафата та їх почитання	36
 Розділ 2. Пастирювання священномученика Йосафата Кунцевича	39
2.1. Богословська освіта священномученика Йосафата	39
2.1.1. Обґрунтування католицькості Христової Церкви – основна риса	
богословської самоосвіти священномученика Йосафата	39
2.1.2. Особи, які вплинули на богословську освіту	
священномученика Йосафата	44
2.2. Катехитичне вчення священномученика Йосафата	50
2.2.1. Розуміння першості Римського єпископа	
священномучеником Йосафатом	50
2.2.2. Богословське вирішення священномучеником Йосафатом	
питання «Filioque»	57
2.3. Літургійне богослов'я священномученика Йосафата	61
2.3.1. Богослов'я Святих Таїнств у творах	
священномученика Йосафата	61
2.3.2. Божественна Літургія у розумінні	
священномученика Йосафата	66
 Висновки	72
 Список скорочень	77
 Список використаної літератури	78